

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

וישב - חנוכה תשפ"ג

בין הטובים לטובים ביותר

תוכן

א' - חירופו של הנבל / א

ב' - הנבל האמיתי / ג

ד' - "חֶרְפַּת נָבֶל" בימי היוונים / ה

ד' - מסירים את חרפת הנבל / ז

בראשיהם. "ובכן, זה מה שמקבל מי שמכניס עברי אל תוך ביתו. מה כבר ניתן לצפות ממנו? רק עברי מלוכלך מסוגל להיות כה מרושע ולעשות דבר כל כך בלתי תרבותי". "עברי" פירושו בן לעם העברי, אולם אצל המצרים שימש ביטוי זה ככינוי לעם השנוא והמושחת.

"שומרי המוסר" הבלתי מוסריים

חז"ל (מדרש רבה פח, א) מספרים לנו שבעת ההיא, כאשר הואשם יוסף בהאשמות שווא וספג חירופים ועלבונות על כך, הוא חזר ושינן פסוק מסויים. אמנם זהו פסוק בספר תהילים, אולם חז"ל משייכים אותו ליוסף, ואומרים שבאותו זמן אמר יוסף פסוק זה או משהו בדומה לו: "חֶרְפַּת נָבֶל אֶל תְּשִׁימְנִי" - שלא יבואני בזיונם של אנשים שפלים (תהלים לט, ט). יוסף קרא אל ה' וביקש, "אנא ה', מתחנן אני לפניך! אל תשימני מטרה ללעג ולחרפה בידי אנשים בלתי מוסריים. מדוע צריך אני לסבול חרפה בידי אנשים שפלים שכאלה?"

הלא אשת פוטיפר המרשעת, בעצמה היתה זו ששידלה ופיתתה אותו לעבור עבירה, והיא עשתה ככל שביכולתה להשיג את מטרתה, וכמו שמתארת התורה, "וַיְהִי כַּדְבָּרָה אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם" (שם לט, י). ולא היו אלו רק דיבורים, היא עשתה מעשים רבים כדי לפתותו, וכמו שמבארת הגמרא במסכת יומא (לה, ב). וכעת מרשעת זו האשימה את יוסף בעבירות שהיא עצמה אשמה בהם, ופרסמה את האשמותיה בפי כל.

והמצרים שהצטרפו למקהלת ההשמצות - מי הם היו? היו אלו בני אדם שטופי זימה, אנשים שעשו את המעשים השפלים ביותר. נוכל ללמוד זאת מהעובדה שבפרשת העריות, כאשר התורה מתארת את המעשים שאסור לנו לעשותם, היא מקדימה ואומרת, "כְּמַעֲשֵׂה

א' - חירופו של הנבל

וימאן!

לקראת ימי החנוכה הקרבים ובאים עלינו לטובה, ברצוני לשוחח אודות יסוד חשוב, שהוא אחד הלימודים שהחג הזה בא ללמד אותנו. אך כהקדמה לנושא זה, עלינו ללמוד את סיפורו של יוסף הצדיק, כיצד עמד בפני הנסיון של אשת פוטיפר.

יום ניסתה אשת פוטיפר לפתות את יוסף לדבר עבירה, והיא עשתה זאת על ידי פיתויים שונים ומשונים. גם כאשר יוסף מיאן להיכנע לשידוליה, היא לא התייאשה והמשיכה את מלאכתה ביתר שאת וביתר עוז.

בסופו של דבר, איבדה את סבלנותה ותפשה במלבושו העליון בנסותה לפשטו מעליו, ומשכך, לא היתה ברירה ליוסף אלא להימלט במהירות, וכמו שאומר הפסוק, "וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְיָדָהּ וַיָּנֶס וַיֵּצֵא חוּצָה" (בראשית לט, יב).

המשך הסיפור ידוע. אשת פוטיפר חששה שמא יבינו הכל את אשר ניסתה לעשות, ולכן החליטה להאשים את יוסף בכך שהוא ניסה לפתות אותה. היא קראה לאנשי ביתה וסיפרה להם את אשר ביקש העבד העברי לעשות לה, והשתמשה בבגדו כהוכחה לכך. בהמשך סיפרה את הדברים לבעלה, ומשם קצרה היתה הדרך עד שיוסף הושלך לבית הסוהר, תוך שהוא מואשם בהאשמה חמורה ביותר.

אשת פוטיפר לא הסתפקה בכך והחליטה לפרסם את המאורע הזה ברבים. המצרים שמעו על המאורע ונדו

כל מה שעליהם לעשות הוא לקחת את התנהגותם הקבועה ומעשיהם היומיומיים, ולהטיל את אשמתם על היהודים. זהו היסוד שחז"ל מלמדים אותנו כאן.

משכך, אין לנו להיות מופתעים כאשר אנו לומדים את ההיסטוריה של אומתנו. עלינו לצפות לכך שההאשמות של הגויים שמופנות כלפי עמנו, מְשֻׁקְפִים בעצם את חטאיהם ופשעיהם של המאשימים בעצמם. זה הוא עיקרון שתמיד הוכח כנכון.

"חרפת נבל" נוסח הוותיקן

האפיפיור גרגוריוס כתב פעם ללואי מלך צרפת מכתב שבו הוא קובע כי "היהודים מבצעים את הפשעים המחרידים ביותר, שעצם הזכרתם מעוררת חלחלה". אל נא תחשבו שהתבטאות זו באה רק מדעות קדומות - אף שהיא אכן כזו. אל לנו לבטל את הדברים כדברי שקר בעלמא - אף שזו האמת. תחת זאת עלינו ללמוד התבטאות זו כשיקוף של מעשיו של המאשים בעצמו!

מהאשמותיו של האפיפיור יכולים אנו כבר להסיק משהו בנוגע לאפיפיור גרגוריוס ועושי דברו, וכן של מוסד האפיפיורות לדורותיו. הם נהגו לבצע פשעים שאין להזכירם, מעשים מחרידים מדי בכדי שנוכל להתייחס אליהם. לא רק המון העם הנבער נהג בשפלות ותיעוב, לא רק האצילים, אנשי האלימות והשררה. התבטאות זו של האפיפיור משמשת כתיאור מעשיהם של האפיפיורים בעצמם.

אל תחשבו שמדובר בהגזמות. קיימת ספרות נרחבת אודות פשעיהם של האפיפיורים לדורותיהם ושל כל מוסד הכנסייה הקתולית. ולא מדובר רק על פשעים שהם ביצעו נגד העם היהודי - שנגדו הם אכן ביצעו פשעים אינספור, ודברים אלו כבר ידועים ומפורסמים - אלא גם בינם לבין עצמם, אנשים אלו היו עסוקים תמיד בהתנהגות השפלה ביותר.

וכך, בשעה שהכנסייה האשימה את אבות אבותינו באירופה ברצח נוצרים, בה-בשעה הם היו עסוקים ברצח יהודים, והם גם היו עסוקים גם ברציחת איש את רעהו.

האשמותיו של הצורר הנאצי

זהו עיקרון בהיסטוריה העולמית, עיקרון שלא פסק עם סיומם של ימי הביניים. הצורר הנאצי ימש"ו צעד בעקבותיהם של קודמיו הנוצרים. בוודאי יודעים אתם שאחת מהאשמותיו המרכזיות היתה שהיהודים הם רוצחים. הוא היה עסוק בלהאשים את היהודים ברצח גרמנים, בו בזמן שהוא ובני עמו הקימו תאי גז ומשרפות.

אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ" (ויקרא יח, ג). פירוש הדבר הוא שהמצרים היו השיא, הפסגה של חוסר המוסריות בעולם הקדום. נמצא שאותם אנשים שפלים ומתועבים, התחתית שבתחתית, הם הם אלו שהיו עסוקים בהשמצתו של יוסף.

וכך יוסף קרא ממעמקי לבו: "ריבונו של עולם! אנא! חֲרַפְתָּ נְבִל אֶל תְּשִׁימֵנִי - הצילני מלהיות מושמץ בידי אנשים שפלים".

יהודי מלוכלך?!

והנה, עלינו לדקדק בלשון זעקתו של יוסף. ספיגת בזיונות ועלבונות אף פעם אינה חוויה נעימה. אולם כאשר המבזה הינו אדם שהוא עצמו אשם בפשע שבו הוא מאשים אותנו, יש בזה כאב לב מיוחד. להיות מושמץ על ידי נְבִל, אדם שפל ומרושע, בפשעים שהוא עצמו מבצע, זה מכאיב באופן מיוחד, ויוסף התפלל שהקב"ה יציל אותו מפני האשמות אלו.

אך עלינו לדעת שפסוק זה מתייחס לא רק ליוסף הצדיק, אלא לכלל ישראל במשך כל הדורות. כפי שהוזכר כאן בעבר, חז"ל מלמדים אותנו כי "כָּל מָה שְׂאָרְעָ לְיוֹסֵף אֶרֶע לְצִיּוֹן" - כלומר לעם ישראל, שכן "יוסף" בגימטריא "ציון" (מדרש תנחומא פרשת ויגש אות י, ועי' בעץ יוסף שם). חז"ל מגלים לנו כאן שהמאורעות שהתרחשו ליוסף בחייו הם אותות וסימנים למאורעות שיתרחשו לעם ישראל. ולאור מה שאירע עמו במעשה אשת פוטיפר נוכל ללמוד שבמשך הדורות, דוקא האומות הרחוקות כרחוק מזרח ממערב מלהיות נקיים, הן הן אלו שיכנו אותנו בשם "היהודים מלוכלכים".

פעם פסעתי באחד מרחובותיה של העיר ניו יורק. היה זה לפני כשבעים שנה, הלכתי ברחוב וראיתי גוי שיכור. האיש בקושי היה מסוגל ללכת. ריח רע נדף ממנו, וכל כולו אומר שפלות ובזיון. עם כל זאת, כאשר ראה אותי, הוא צעק לעברי, "יהודי מלוכלך".

הפושעים מאשימים

וזה מה שיוסף צפה מראש, שכל מה שאירע לו כעת ברחובותיה של מצרים עתיד לקרות גם ברחובות בבל, וכך עתיד להתרחש גם ברחובות ספרד וגרמניה, אנגליה וצרפת, והעולם המערבי כולו. היה זה סימן לכל ההיסטוריה.

"חֲרַפְתָּ נְבִל" הוא עיקרון חשוב שנמשך לאורך ההיסטוריה. כל אומות העולם האנטישמים, מעלילים ללא הרף עלילות שווא על העם היהודי. הם אינם צריכים להתאמץ יותר מדי כדי להמציא את עלילותיהם,

משוכנע בידי הרשעים

התשובה היא שבמשך הזמן הופך המושמץ להיות כה מושפל ומדוכא שהוא מתחיל להאמין שהוא באמת נחוט. הוא מתחיל להתבייש. אותה "חֲרַפַּת נְבִל", אותן האשמות של הרשעים הנבלים כנגדנו מחלחלים אלינו, והיהודים החלשים מתחילים להשתכנע שיש בהם פגם כלשהו. הלא כה רבים הם הגויים שאומרים שאנחנו עם רע ושפל - כך חושבים לעצמם אותם יהודים - והם אומרים זאת במשך שנים רבות כל כך! יתכן שיש משהו בטענותיהם! וכך הם משתכנעים שהגויים הם הצודקים. הם אמנם אולי לא יודו בכך בגלוי, יתכן והם אפילו אינם מודעים לכך, אולם המציאות היא שהם הולכו שולל על ידי אותה "חֲרַפַּת נְבִל".

ועל זה התפלל יוסף הצדיק בשעה שאמר מילים הללו, "חֲרַפַּת נְבִל אֶל תְּשִׁימֵנִי". לא רק שהקב"ה ישמור עלינו ויצילנו מהשמצות חסרות שחר שנאמרות על ידי מי שהוא עצמו אשם בכך. זה אמנם חשוב, אך חשוב אף יותר מכל שאנחנו בעצמנו לא נהיה מושפעים מהאשמותיהם! החרפה הגדולה מכולן היא לא כאשר הם מחרפים אותנו לשווא, אלא כאשר אנחנו מושפעים מדבריהם. זו הסכנה הגדולה ביותר של "חֲרַפַּת נְבִל".

טבע גשמי וטבע רוחני

הבה נעמיק עוד בנושא זה. עד כה נגענו רק בו ברובד השטחי שלו, והסברנו שבמשך הזמן ההאשמות חסרות השחר שבהן אנחנו מואשמים מחלחלות אלינו, והחלשים שבינינו משתכנעים שאכן יש משהו בטענותיהם של הגויים. ועל אף שהדברים בוודאי נכונים, אך בזה לא תם הענין. עלינו להבין שהדברים אינם כה פשוטים כפי שהם נראים, משום שהעולם הזה הוא עולם רוחני. כולנו יודעים שבעולמנו קיים טבע גשמי, כלומר מערכת של חוקים פיזיים, אך עלינו להבין שישנו טבע נוסף, טבע רוחני, ועולמנו מושפע יותר מכל דבר אחר מחוקים רוחניים.

אחד מהחוקים הרוחניים הללו - שיהודים רבים מאד כלל אינם מודעים אליו, ואפילו ציבור יראי ה' ולומדי התורה אינם מבינים אותו כראוי - אחד החוקים הללו הוא, שקיים כח אדיר המשפיע על כל ענייניה של האנושות, על כל ענייניה של ההיסטוריה, ואשר לו השפעה רבה ביותר על כל המתרחש בעולם.

הכח המסתורי

מהו הכח הזה? מה שמו ומה זכרו? כח זה נקרא בלשון הקודש "היצר הרע". דעו לכם, היצר הרע אינו דבר דמיוני. לא מדובר במשל ומליצה או בצורת

אביהם של מקרים אלו היה מעשה יוסף ואשת פוטיפר, מעשה אשר מהווה סימן לכל אומות העולם. הם עתידים להאשים אותנו שלא כדין בכל הפשעים שהם עצמם מבצעים. ומאחר שזו עתידה להיות הדוגמה והדפוס בכל הדורות העתידים לבוא, התפלל יוסף על כך וביקש שכאשר יתרחשו מאורעות שכאלה, הקב"ה יסיר חרפות אלו מעל עמו ישראל.

ב' - הנבל האמיתי

בין אידיש לאיטלקית

עד כאן ביארנו עיקרון חשוב בנוגע ליחסם התמידי של אומות העולם כלפי עם ישראל לאורך ההיסטוריה, וכעת נלמד כיצד ביכולתו של עיקרון זה להשפיע על עבודתנו ועל השקפת עולמנו, וכיצד כל זה קשור למסר שמלמד אותנו חג החנוכה.

הנה, עיקרון זה, שכל ההשמצות, ההאשמות, ההכפשות, הוצאות הדיבה, כל הבדותות וכל השקרים, אשר מושמעים ללא הרף כנגד בני עמנו אינם אלא שיקוף של המשמיצים עצמם, אינו רק עובדה קיימת, אלא זוהי ידיעה שחשוב מאוד שנדע ונפנים אותה. וזאת משום שכאשר מאשימים מישהו שוב ושוב באשמה כלשהי, גם אם מדובר בשקר מוחלט, הטבע האנושי הוא שהמושמץ נחלש במשך הזמן, ולאט לאט הוא עצמו מתחיל להאמין להשמצות.

יהודים חילוניים רבים מתביישים להפגין את יהדותם. דוגמא לכך ראיתי בעיני, כאשר נסעתי פעם באוטובוס העירוני, והבחנתי בנערה יהודייה יושבת לצד אמה, אשה בעלת מראה מכובד ומסודר. האם ניסתה לומר לבתה משהו באידיש, אולם הבת השתיקה אותה: "ש...ש...ש...!" והביטה סביב לראות אם מישהו שם לב שאִמָּה דיברה אידיש.

והנה, בספסל שלפניהן ישבה נערה איטלקייה לצד אִמָּה. היתה זו אשה איטלקייה מבוגרת בעלת מראה מרושל, שישבה וליהגה בקולניות בשפה האיטלקית, ובתה ישבה לצידה והאזינה לדבריה בכבוד. היא לא התביישה, שהרי ככלות הכל היא איטלקייה. ובכן נשאל נא - האם האיטלקית היא שפה מכובדת יותר משפת האידיש?

לאחרונה, במהדורות מאוחרות יותר של הספר, המוציאים לאור שינוי זאת, שכן בימינו לא מקובל לדבר כך, ואדרבה, מצופה מהאדם להראות עד כמה הוא "הגון" ו"דמוקרטי", אולם בהוצאה הישנה שברשותי עדיין כתוב כך, שחור על גבי לבן.

אנטישמיות בחשאי

בתודה לקל, באמריקה של היום עדיין הדיבור בגנותם של יהודים נחשב לבלתי פופולארי, אבל זה לא מגיע מחיבה יתירה ליהודים. המסורת האמריקאית היא שהשמצה של קבוצה כזו או אחרת נחשבת לדבר מגונה, בין אם הם יהודים, או להבדיל שחורים או היספאניים.

אך אל נא תחשבו שאנשי הקונגרס והסנטורים שמדברים בצורה כל כך מנומסת על העם היהודי חשים באמת רגש חיובי כלשהו כלפיהם. בליבם פנימה, הגויים מתעבים את היהודים. גם חבר קונגרס שהוזמן לאירוע כזה או אחר וחילק מחמאות ושבחים על היהודים, תוכלו להיות בטוחים במאת האחוזים שהוא אינו אומר את הדברים בכנות. כשהוא חוזר הביתה בסיומו של יום עבודה, היהודים הופכים ל"יהודים ארורים". אין כל ספק בכך. אין לו שליטה על זה - הוא ינק את המבט האנטישמי הזה יחד עם חלב אמו, וכך ימשיכו גם ילדיו ונכדיו לדבר. אכן, כולנו תקווה שהקב"ה יגרום שהדבר יימשך רק בחשאי ולא בגלוי.

היצר הרע של הגויים

וכאן עלינו לשאול: מדוע מופנית שנאה כה עזה דווקא נגד היהודים? וכי חסר את מי לשנוא? התשובה היא, שהגויים הם כלי בידי היצר הרע להילחם נגד היסוד השני בחשיבותו בתורה הקדושה, הלא הוא הערך העליון של "מִי כְעֵמֶךָ יִשְׂרָאֵל". מהי הסיבה שרק יהודים סופגים כינויי גנאי של "יהודי מלוכלך"? מדוע אין מושג של "כושי מלוכלך", "סיני מלוכלך" או "פורטוריקני מלוכלך"? משום שהיהודים הם הנקיים ביותר, המושלמים ביותר - "כִּי עִם קְדוֹשׁ אֲתָה לֵה' אֱלֹהֶיךָ". אתם אומה קדושה. ודווקא מפני שאנחנו העם הנבחר, זו הסיבה שהיצר הרע משקיע בנו את מירב המאמצים!

עם זאת, הבה נניח לעת עתה לאומות העולם, ונצעד בעקבותיו של היצר הרע. הגמרא במסכת סוכה (גב, א) מתארת את דרכו של היצר הרע "שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל [כלומר בעם ישראל]". אין הכוונה שלגויים אין יצר הרע. היצר הרע עסוק גם איתם, וכך היה מנהגו מאז ומעולם. אך בנוגע אליהם

התבטאות, אלא בכח אמיתי וממשי. כח זה נברא על ידי הקב"ה כדי לנסות על ידו את עמו ישראל. היצר הרע נותן משמעות לחיינו, כי מה הם חיים ללא נסיונות? איזו תועלת יכולה להיות לנו מחיים כגון אלו?

ובכן, מהו המקור לנחיתות של אותה נערה יהודייה שגרם לה להתבייש באמה שמדברת באידיש? התשובה היא: זהו היצר הרע. רק כח מסתורי שכזה מסוגל היה לגרום לה להביט על יהדותה במבט של בוז וחרפה. מה עוד יכול לגרום למצב כה מגוחך וחסר הגיון?

היסוד השני

הנה כבר הזכרנו לא פעם ולא פעמיים מהו הדבר השני בחשיבותו, לאחר האמונה בבורא יתברך. מה מגיע אחרי "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים"? התשובה היא: עם ישראל! עיון קל בתנ"ך מוכיח דבר זה מעל לכל ספק. לא רק שהקב"ה מדבר רק עם זרע אברהם, אלא שהתנ"ך כולו עוסק אך ורק בנושא הזה ששמו עם ישראל. כל מחשבותיו של הקב"ה נתונות רק לעמו ישראל.

ומאחר שהעיקרון הזה של גדלותו של היהודי הוא כה חשוב ומרכזי בתורה הקדושה, העולם כולו מתקומם כנגדו ככעס ובמרד. אם עם ישראל הוא העם האהוב והמושלם ביותר, הרי שהיצר הרע ינסה לתקוף אותו בכל הכח.

אנטישמיות בספרות הגויים

זוהי הסיבה שלאורך ההיסטוריה כולה - והזמנים הללו טרם פסו מן העולם - הנושא בו עוסקת רוב הספרות בעולם היה ועודנו השמצתם והוקעתם של עם ישראל. עם ישראל סבל מ"חֲרַפַּת נְבִל" לאורך כל הדורות. האנטישמיות החלה זמן רב לפני שהופיעה הנצרות, והיתה נפוצה ברחבי העולם כולו. בספרו "נגד אֶפְיוֹן" מונה יוסף בן מתתיהו את כל האנטישמים היוונים הקדומים. היוונים חיברו ספרים מלאי שנאה נגד היהודים, ספרים אשר היו מלאים בדברי כזב והבל. היתה להם השפעה, והשפעה זו חלחלה עד לימינו אנו.

יש ספר הנקרא "התזאורוס של רוֹז'ה". זהו ספר של מילים באנגלית והנרדפות שלהן, ספר תמים לכאורה שמסייע במציאת מבחר מילים. לפני שנים רבות רכשתי את הספר הזה, וראיתי שתחת המילה "יהודי", מופיעות המילים הנרדפות הבאות: רמאי, נוכל, מתחזה, מושחת, נצלן, אנוכי, רודף בצע. כחמישה או ששה שמות תואר מופיעים שם, וכולם "מחמיאים מאד" לעם היהודי. וכך גם להפך. מי שיחפש מילה נרדפת ל"רמאי", ימצא את המילה "יהודי".

וכשאני אומר "כולנו" כוונתי גם לאותם שזכו לשבת כל היום בין כתלי בית המדרש - מפני שאין באפשרותנו לבודד את עצמנו לחלוטין מהעולם שבחוץ.

לפיכך עלינו לדעת שהיצר הרע, ככל שהוא משקיע מאמצים בקרב הגויים, הרי הוא משקיע מאמצים רבים אף יותר בקרבנו, ומשתדל בכל כוחו לגרום לנו לשנוא את עצמנו. כמובן, יהודים חילוניים מסוגלים להגיב בדרכים פחות יהודיות מאיתנו, אולם עדיין, היצר הרע "מניח את אומות העולם ומתגרה בישראל" - הוא תוקף את היהודים חרדיים ומנסה להקשות עליהם את החיים. הוא גורם להם לראות את כל הדברים הטובים שיש בעולם שבחוץ, ואילו כלפי פנים, כלפי עם ישראל, פיהם מלא ביקורת.

ד' - "חֲרַפַּת נְבִל" בימי היוונים

ראשיתו של עידן חדש

וכל זה מביא אותנו לסיפור נס חנוכה. מאי חנוכה? כולנו יודעים שעניינה של חנוכה היה "יְנִיָּם וְקִבְצוּ עֲלֵי" - היוונים התקבצו ונאספו עלינו, וניסו בכל כוחם "לְהַשְׁפִּיחַם תוֹרַתְךָ וּלְהַעֲבִיחַם מִחֻקֵּי צְוֹנְךָ".

אולם עלינו להבין נקודה חשובה. אותה עריצות ושלטון שעל ידם ניסו היוונים להחטיא את ישראל ולהרחיקם מאביהם שבשמים ומתורתו לא הסתכמה רק ביוונים עצמם. מי היו אותם "יְנִיָּם וְקִבְצוּ עֲלֵי" תוֹרַתְךָ? מי הם ה"רְשָׁעִים בְּיַד צְדִיקִים"? לא היו אלו רק היוונים, אלא רבים מאוד מהם היו יהודים, ואלה היו האויבים שלנו. עיקר השתלשלות הסיפור של נס חנוכה הגיע דוקא מיהודים רשעים.

באותה תקופה קם בעם ישראל סוג חדש של יהודים, יהודים שהתרשמו מהתרבות הנאורה של היוונים ובזו לעצמם וליהדותם. הם החלו מבקרים בעריהם של היוונים, והם הושפעו מהאידיאולוגיה היוונית לפיה היהודים הם עם בעייתי שצריך "לתקן" ו"לקדם" אותו. היוונים ותרבותם נפרסו על פני כל העולם, והם עשו רושם אדיר על העמים כולם. היוונים היו אנשים מאוד משכילים. היו בהם מדענים דגולים ואדריכלים מוכשרים שבנו בניינים מרהיבים. בכל מקום ניתן היה

הוא לא צריך לעבוד קשה מדי, שכן הם דואגים לעצמם, הם מספקים לעצמם יצר הרע משלהם.

יהודים אנטישמיים

ואכן, העסק של היצר הרע עם הגויים הוא מינורי ביותר, והוא משקיע בהם מאמצים מועטים בלבד, שכן לא שם נמצאת הצלחתו הגדולה. היצר הרע משקיע את מירב המאמצים דווקא ביהודים, שכן עיקר הצלחתו נמדד ביכולתו לפרוץ אל תוככי הדעות של היהודים ולגרום להם להפוך בעצמם להיות אנטישמיים.

ולמרבה הצער, הוא מצליח בכך! הוא מצליח עד כדי כך שרבים מהיהודים מהסוג החלש נכנעו לו והפכו להיות אנטישמים גדולים.

אנו עדים שוב ושוב לתופעה זו, שארגונים וגופים יהודיים, וכן עיתונים בבעלות יהודים, מגינים על אויביהם של עם ישראל ומגנים את אחיהם היהודים. הדבר נובע מכך שהם הורעלו על ידי תעמולה אנטישמית בצורה עוצמתית כל כך, שגרמה להם להתבייש בהיותם יהודים ולשנוא יהודים חרדיים.

פעם, בעודי הולך בשדרות "אושן פארקווי", חלפה על פני קבוצת נערים חילוניים, ואחד מהם קרא לעברי קריאת גנאי. בזמנו התבוננתי בכך שהנה כבר שנים עשרה שנה שאני פוסע בשדרה זו, ומעולם לא אירע לי שגוי כינה אותי בשמות גנאי. דווקא היהודי, שחרף היותו רחוק מקיום תורה ומצוות, עדיין אמור לחוש תחושת אחווה כלשהי כלפי יהודים אחרים, דווקא הוא זה שבז לאחיו היהודי. הסיבה לכך היא, ש"חֲרַפַּת הַנְּבִל" כבר פעלה את פעולתה על החלשים.

יצרו של אדם מתגבר עליו

אך עלינו להבין שנושא זה כואב עוד יותר ממה שדיברנו עד כה, שכן למרבה הצער אין מדובר רק ביהודים רחוקים, אלא גם בנו, היהודים החרדים! "חֲרַפַּת הַנְּבִל" שממנה ביקש יוסף להינצל, אותה סכנה להיות מושפע ממבטם של הגויים, היא סכנה גדולה עבור כולנו. גם החרדים מהווים מושא ומטרה ליצר הרע. ואל לנו להמעיט בכוחו של היצר הרע! כוחו רב מאוד ואין מי שאינו חשוף להשפעתו, אין מי ששמור ומוגן מפני חרפת הנבל הזו. כולנו תוצרים של הסביבה בה אנו חיים, וזוהי סביבה אנטי יהודית ואנטי תורנית.

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670

תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

הסתתרו יהודים בתוך מערות, והמלך ציווה להבעיר אש בפתח המערה, והעשן חנק את כל האנשים שהיו בתוך המערה. אנשים רבים מתו בעת ההיא, תוך שהם מוסרים את נפשם על קידוש ה'. דם החל להישפך כמים מפני שהם לא רצו להיכנע ליוונים ולהתרפס בפניהם.

כך התחיל הסיפור של חנוכה. הסיפור הוא סיפור ארוך, והוא לא התרחש כל כך בקלות, אלא תוך ניסים על גבי ניסים. לבסוף, הקב"ה עזר למתתיהו אשר הצליח לגרש את היוונים. גם בסוריה התרחש מרד של היוונים בינם לבין עצמם. כל זה היה מעשה ה' בכדי לסייע לאלו שקמו להילחם למען שמו.

המשך הסיפור ידוע לכל, פחות או יותר. עלינו לזכור שהכל התחיל באנשים שהוטעו על ידי היוונים אשר לימדו אותם לא להעריך את עם התורה, והחלו להביט כלפי עצמם בזלזול. ולא מפני שליוונים היה משהו טוב יותר להציע, אלא רק מפני שהם הוטעו. החלשים שבהם הוטעו על ידי היצר הרע של "חֶרְפַּת נְבֶל".

נס חנוכה

הלימוד הגדול של ימי החנוכה הוא שהאנשים שגרמו לנו לצרות הגדולות ביותר היו המתייוונים, אותם אלה שהתאהבו בתרבות היוונית, והושפעו על ידי אותה "חֶרְפַּת נְבֶל". הם החלו להביט בבוז כלפי חבריהם היהודים, ומצאו חסרונות בבני עמם. הם מיעטו בערכם, זלזלו בהם ומתחו עליהם ביקורת. היו אלה היהודים החלשים שנשחפו אחרי חרפת הנבל והמיטו חורבן על עם ישראל.

וכנגדם עמדו יהודים בעלי עמוד שדרה, אשר העריכו את גדולתו של עם ישראל והבינו שאין מה לחפש אצל הגויים, והם היו אלה שהביאו את הישועה. הם התייצבו כנגד כל ה"נשות פוטיפר" שביזו והשפיעו את "היהודי המלוכלך", ובזכות זלזולם בחרפת הנבל של היוונים והמתייוונים, הקב"ה עמד להם בעת צרתם.

הנס של חנוכה אירע משום שהיו כמה יהודים שהתייצבו ואמרו, "לא! לא נרכין ראש בפני חרפת הנבל של העולם החיצון והיהודים הפשרניים שאין להם עמוד שדרה. הגדולה והשלמות נמצאים אצלנו, בחיי התורה והמצוות, ואנחנו נוותר על הכל - כולל על חיינו - לשם כך". זה מה שהם אכן עשו, וזו הסיבה שזכו לנצחונות מופלאים כל כך. ובסופו של דבר, לאחר שנים רבות, זכו החשמונאים להיכנס שוב לירושלים, לחנוך מחדש את בית המקדש, ולהדליק את המנורה, תוך שהם זוכים לראות בנס פך השמן האדיר.

לראות את תוצאותיה של אותה קידמה אדירה, ועל כן יהודים אלו נפלו בשבי התרבות היוונית. הם נשבו בקסמים של דרכי יוון והסתגורו מהן.

עידן חדש זרח, והם החלו להביא רעיונות זרים אל תוך ארץ ישראל. הרשעים המתייוונים החלו לתפוס עמדות שליטה על הארץ. הם העריצו את ההשקפות היווניות, את חינוכם ומנהגיהם. הם התרשמו מבתי התיאטראות שראו אצל היוונים, דבר שלא היה מעולם בעם ישראל. הם החלו להכיר את המושג "בידור", ואהבו אותו עד מאוד.

עלינו לדעת כי ליהודים מתייוונים אלו היה חלק מרכזי בגזירות היוונים על עם ישראל, והם אלו שסיכנו את עתידו הרוחני של העם.

המרד הגדול

אך החשמונאים קמו ואמרו: לא! וזה מה שהציל את עם ישראל. לא זו בלבד שהם אמרו לא, אלא הם אמרו זאת בגאון. הם טענו בתוקף: "אין לנו מה לחפש אצל היוונים. כל הטוב נמצא כבר אצלנו".

היוונים הסתובבו בין ערי ישראל והקימו מזבחות לעבודה זרה, תוך שהם קוראים לכל התושבים לבוא ולהיות נוכחים במעמד הקרבת הקרבן הראשון לעבודה זרה. הם רצו להפגין בכל עיר ועיר את נצחון התרבות החדשה, אך היו שם כמה יהודים שלא נחלשו ולא נכנעו.

כאשר הם באו למודיעין, עירו של מתתיהו, והוא ראה שהם עומדים להקריב קרבן לעבודה זרה, הבין מתתיהו עד היכן הרחיקה לכת אותה "חֶרְפַּת נְבֶל". הוא ראה שיהודים מוכנים לוותר על הכל בעבור אותה תרבות חדשה. מתתיהו שלף את חרבו מתחת לבגדו ונעץ אותה בליבו של המתייוון שניסה להקריב את הקרבן, ולאחר מכן הרג גם את הפקיד היווני.

מתתיהו ידע שמשמעות הדבר היא, שכעת מתחילות הצרות. וכאן נשא מתתיהו את ידו וקרא לכולם לברוח יחד עמו אל ההרים, על מנת להסתתר מפני הגויים ומפני שותפיהם המתייוונים הבוגדים. הוא ברח אל המערות שבהרים, וכך פרץ המרד.

הסיפור של חנוכה

כאשר נודע הדבר למלך, הוא שלח משלחות חיילים ללכוד את אותם היהודים. אלפי יהודים התחבאו אז מפני היוונים במטרה לשמור את התורה. פעמים רבות,

ד' - מסירים את חרפת הנבל

פעילות לימי החנוכה

וכאן אנחנו מגיעים לאחד הלימודים החשובים שחנוכה מלמד אותנו. אחת המשימות המוטלות עלינו בחנוכה היא לגדול ולהתעלות במאבקנו נגד אותו יצר הרע שהמיט עלינו את הצרות שקדמו לנס החנוכה. פירושו של דבר הוא שעלינו להתחיל להתאהב בעם ישראל. זה מה שחנוכה בא ללמד אותנו. ואם לא נעסוק בלימוד האמת של התורה הקדושה, אזי במוקדם או במאוחר היצר הרע ינצח וסופנו שניפול ברשתו ונטעה גם אנו ח"ו באותה טעות בה טעו המתיוונים הקדמונים.

ואל תחשבו שזו טעות קטנה. זו אחת השגיאות הגדולות ביותר, אחד הפשעים הנוראים מכל. אדם שבז לעם ישראל, הרי שבזה הוא נלחם ח"ו בקב"ה! הקב"ה אמר, "מִי כַעֲמָךְ כִּי־שׂוֹרֵאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאַרְצְךָ", כלומר אין בעולם מי שישווה לנו. "לנו" פירושו ציבור יראי ה'. היהודים החילוניים אינם נחשבים, שכן הם מתנהגים כמו הגויים. אך היהודים שומרי התורה והמצוות - מי ישווה להם? כך מביט עלינו הקב"ה. ודווקא כאן מתעורר היצר הרע ומנסה לערער את המבט הזה אצלנו. היצר הרע גורם לאדם להרגיש שאולי זה לא בדיוק כך, והוא כבר לא בטוח בזה.

וכאן מגיע חנוכה ומזכיר לנו שעלינו להחדיר את המבט הזה אל תוך שכלנו. אם לא נעשה כן, אז אמנם נדליק נרות, נשתתף במסיבות חנוכה ונאמר דברי תורה - וזה מצויין, אולם אסור לנו לשכוח את אחת המטרות העיקריות והחשובות ביותר של החג הזה - להעריך ולהכיר שכל הגדולה וכל השלמות, נמצאות אך ורק אצלנו, אצל עם ישראל.

קודש הקודשים

השאלה הנשאלת כעת היא - כיצד עושים זאת? מהי הדרך שבה נוכל לקנות בנפשנו את ההשקפה הזו? התשובה היא שעלינו ללמוד את העניין, אך ראשית כל עלינו לדעת מהו ספר הלימוד הנכון עבור כך. איזה ספר יהווה עבורנו מקור להבנת גדולתו הנשגבה של עם ישראל, והיכן נוכל למצוא את ספר זה? ישנה תשובה אחת לשאלה זו. לספר הזה קוראים שיר השירים.

"אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא... כָּל הַכְּתוּבִים קִדְּשׁ, וְשִׁיר הַשִּׁירִים קִדְּשׁ קִדְּשִׁים" (ידיים ג, ה). לכאורה הדברים נראים מוקשים. האמנם ישנו ספר קדוש יותר מהתורה עצמה?

מהי כוונת רבי עקיבא ששיר השירים הוא קודש קדשים, ספר שקדוש יותר מאשר כל ספר אחר?

התשובה היא: בשיר השירים מלא אך ורק בדברי שבח על עם ישראל, ואין שם, ואין שם דבר מלבד זה. התורה עצמה מלאה בדברי מוסר ותוכחה, וכך גם כל ספרי הנביאים. הנביאים כולם נזפו בעם ישראל וייסרו אותו. ואכן, דברי ביקורת ומוסר הם דבר טוב מאד! הם הופכים את האדם לטוב יותר. דרכה של התורה היא למצוא בנו דברים הטעונים תיקון, וזו הסיבה שכל הנביאים כולם הצביעו על הפגמים בעם ישראל - משום שהם רצו שנתקן את דרכינו ונהיה טובים יותר.

אך בנקודה זו שונה מגילת שיר השירים. מה אומר ה' בספר הזה? שיר השירים, כידוע, הינו משל לאיש שיש לו כלה אהובה והוא מספר בשבחיה, על יופייה וכיוצא בזה. הוא מכנה אותה "הַיָּפֶה בְּנָשִׁים", וזהו משל לאהבתו המיוחדת של הקב"ה לעם ישראל.

מעתה נוכל להתחיל להבין את דבריו של רבי עקיבא. כל השירים קודש הם, כל ספרי התנ"ך הינם ספרים קדושים, אולם שיר השירים הוא קודש קודשים, מפני ששיר השירים מתרכז בנקודה אחת, בתיאור גודל אהבת ה' לעמו. חוויה זו, לאהוב את בני עמנו, היא קודש הקודשים. בכך מתדמה האדם לבוראו ונעשה ל"אוהב עמו ישראל".

היהודים הם ההגונים ביותר, בעלי החסד הגדולים ביותר, אשר ניחנו בכל המידות הטובות. היהודים שומרי המצוות הם היפים ביותר בכל העולם. אין אף אומה אחת שמתקרבת אפילו לקרסוליהם! ברוך ה'! כיום ב"ה רואים צניעות, רואים מסירות נפש לתורה ולמצוות. הנה לפנינו אשה חרדית ההולכת ברחוב ודוחפת עגלת תינוק, שבתוכה שני תינוקות, ולצידה מתרוצצים עוד חמישה-ששה זאטוטים. יש כאן קדושה! יש כאן שכינה! וזו לא גוזמא כלל וכלל, אלא זאת האמת לאמיתה.

הלכתי ברחוב באחד הימים. ילדה קטנה כבת שמונה ישבה על המדרגות ושוחחה עם חברותיה. כשחלפתי על פניהן, שמעתי אותה אומרת לחברותיה, "בת ישראל לא אמורה לעשות דברים כאלה". אי אי אי! הייתי כל כך גאה בה! ילדה קטנה שאומרת "בת ישראל לא אמורה לעשות דברים כאלה". היא לא אמרה את זה אלי, אלא לחברות שלה. זהו עם ישראל, זוהי האומה שהקב"ה אוהב.

אנחנו העם המושלם ביותר, ההגון והישר ביותר, עם ששומר-חוק יותר מכל אומה אחרת. היהודים הם העם הכי פחות אליים. הלא גם הרחוב הטוב ביותר

פשעים חמורים!" וכן הלאה וכן הלאה. הם נזכרים בכל מיני מקרים חריגים, יוצאים מן הכלל, ליסוד הזה. אך עליהם להיפטר מהדעות הקדומות שיש להם נגד יהודים חרדים, ולהפנים היטב את הדברים שדוברו כאן.

זהו שאומר עם ישראל לקב"ה, "אל תִּרְאוּנִי שְׂאֲנֵי שְׂחֻרְחֻת". אמנם נצרבנו מעט מן השמש. דעותינו הושחרו על ידי היצר הרע ואיננו מאמינים בכל הלב ובאמונה שלמה שאנחנו העם היפה ביותר. על כן אנו אומרים כדרך שאומרת הכלה בשיר השירים, "שְׂחֻרְחָה אֲנִי וְנֶאֱוָה" - אכן, אנחנו שחורים. הם מנסים להשחיר את דעותינו, אבל אנו יודעים שאנו יפים. עם ישראל הוא היפה בנשים, אלא שהושחרנו על ידי משמיצונו, ולעיתים אף בידי עצמנו.

חזרו על כך שוב ושוב

לכן אנו אומרים לה' "אל תִּרְאוּנִי", אל תביט אל מעט ההשפעה שהיתה לאותה "חֻרְחֻת נְבִל" עלינו. אנחנו מתעלמים מכל מה שהם אומרים עלינו ואנו מעריכים ומוקירים את מה שאתה, ה', אומר, שאנחנו היִפֶּה בְּנָשִׁים - העם היפה ביותר.

חנוכה מלמד אותנו שעלינו להחיות מחדש את התפיסה שלימד אותנו שלמה המלך בשיר השירים. עלינו לשבח יהודים שומרי תורה! עלינו לספר בשבחם, ולתאר כמה בעלי חסד הם! יהודים נותנים מעשר, עשירית מההכנסות שלהם! דברו על כך! ספרו כיצד היהודים עוסקים בהקמת משפחות לתפארת, כמה ההורים נאמנים לילדים והילדים נאמנים להורים! חזרו שוב ושוב וספרו כמה ציבור יראי ה' הוא הגון וישר! אף אחד אינו מתקרב אלינו!

אנחנו פסגת האנושות! העולם כולו צריך לראות בנו דוגמא של מידות טובות, גמילות חסדים, צניעות ויושרה. היצר הרע נלחם בכך בכל עוז, והוא מצרף לשורותיו אפילו יהודים שומרי תורה ומצוות. משימתנו היא לספר תמיד בשבחם של ישראל. עלינו לספר זאת לעולם כולו, אך יותר מכל עלינו לספר זאת לעצמנו. צריכים אנו לצעוד בעקבותיו של ה', ולדבר כפי שהוא מדבר. עלינו לקנות בעצמנו את המבט של "יִפֶּה אֶתְּ רַעֲיָתִי", את ההסתכלות של "הִיִּפֶה בְּנָשִׁים" - עם ישראל הוא היפה ביותר מבין כל אומות העולם.

חיים כולכם היום

עם ישראל צועד בדרך הנכונה. ויום יגיע שבו "יִפְּרוּ וַיִּדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תְּבֵל" - העולם כולו יכיר את האמת, וכולם יבואו להשתחוות אלינו ולהודות באמת. "תמיד

בשכונה הגויית הטובה ביותר, כל אחד - ולא רק יהודי - יחשוב פעמיים לפני שילך שם לבדו בשעת לילה מאוחרת. גויים צעירים הם תמיד מסוכנים, אפילו בשכונה הנחשבת כהגונה ביותר. כך היה מאז ומעולם. ה"שקצים", כך נהגנו לכנות אותם, תמיד היו סכנה, גם אלו שבאו מהמשפחות הטובות ביותר.

לעומת זאת, רחוב בשכונה יהודית הוא תמיד המקום הבטוח ביותר בעולם. אף אחד אינו חושש לעבור על יד קבוצה של בחורי ישיבה צעירים, כי הם עם קדוש. גוי שיוצא לו לעבור בשכונה יהודית בשעת לילה מאוחרת, אף פעם אינו צריך לחשוש פן איזה בן ישיבה או רואה חשבון יהודי יגיח מעבר לפינה ויתנפל עליו. היהודים הם העם הכי פחות עברייני.

לעבור שטיפת מוח

יתכן שבפעם הראשונה שתשמעו את הדברים, הם יפלו על אוזניים אטומות, ולכן חשוב לשמוע אותם שוב ושוב. עלינו להבין שאין שום דבר פסול בדברים הללו. להיפך, אלו שקשה להם לקבל זאת, **בדעה שלהם** יש משהו פסול. עלינו להתחיל להתרגל להלך מחשבה חדש לגמרי, ולהזניח כל מה שקראנו ושמענו עד עתה, ברחוב, במקומות העבודה, בעיתונים, כי הכל הוא מאה אחוז תוצאה של היצר הרע.

היצר הרע עסוק מאד בחזית הזאת. ניקח לדוגמה את עיתון ה"ניו יורק טיימס". האם נוהגים שם לשבח את היהודים שומרי התורה ולספר כמה הם הגונים, כמה הם נאמנים למשפחתם, כמה אין ביניהם עבריינים ופושעים? כמה יש להם חיי נישואין טובים, כמה נאמנים ילדיהם להורים שלהם? יש כל כך הרבה דברים יפים לומר אודותינו. אך הם אינם מספרים מאומה על כל הדברים הללו. הם מדברים רק על דברי תועבה, זהו הנושא היחיד שמעסיק אותם. מתי הם מספרים איזו ידיעה על יהודים שומרי מצוות? רק כשהם מוצאים משהו נתעב ומכוער לכתוב עליהם.

זהו אפוא היצר של "חֻרְחֻת נְבִל". הוא מנסה ללא הרף לבזות ולגנות את עם ישראל, ולהמעיט בערכו, הן בפני הגויים והן בפני היהודים בעצמם. והוא עושה זאת בקנה מידה רחב ביותר. היהודי החרדי הזה הוא נוכל, היהודי האדוק ההוא הוא רמאי וכיוצא בזה.

שְׂחֻרְחָה אֲנִי וְנֶאֱוָה

ידעתי גם ידעתי שרבים הם אלו שעדיין לא השתכנעו, שכן הם כבר נתונים תחת השפעתה של תעמולת הגויים. הם חושבים לעצמם, "ומה בנוגע לחרדי ההוא שנתפס בנוכלות?" "יש את פלוני אלמוני שביצע

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

האם חשוב לערוך מסיבות יום הולדת עבור הילדים?

תשובה:

לא, זה לא חשוב. איני אומר שאין לערוך מסיבות יום הולדת, אולם זהו בהחלט דבר בלתי חשוב.

ערכו להם מסיבות חנוכה ומסיבות חמשה עשר בשבט. ערכו להם מסיבות פורים. מלבד המסיבות והסעודות הגדולות שכולם עורכים בימים אלו, ערכו לילדיכם מסיבה קטנה. אם תרצו, יהיה רעיון טוב גם לערוך מסיבות ראש חודש. אבל מסיבות יום הולדת? לא הייתי אומר שזה דבר טוב. איני רוצה לגרום צער לאף אחד, ולכן איני מתכוון להניא מישהו מלערוך מסיבה כזו, אך מצד שני איני חושב שזה דבר טוב. בוודאי אין זה בהכרח דבר טוב.

הייתם הטובים ביותר, וְאִנְחָנוּ וְאִבּוֹתֵינוּ חָטְאוּנוּ. טעינו וחסאנו לאורך כל הדרך."

כמה חשוב שנלמד ונפנים את הלימוד היסודי הזה, שכן אילו עם ישראל היה לומד אותו קודם לכן, רבים מבני עמנו היו ניצולים ושורדים, אך מכיון שלא למדנו זאת, הם אבדו וירדו אלי שחת. המתיוונים כולם נעשו צדוקים, והצדוקים הלכו לאבדון. קראתי זאת בספר שנכתב על ידי נכרי. בימי חורבן בית שני, כך הוא כותב, הצדוקים אבדו כולם לעם ישראל, ושוב לא שמענו אודותם דבר. ברוך שפטרנו!

רק החשמונאים, אלו שהעריכו והוקירו את שלמותו וייחודיותו של עם ישראל ולחמו כנגד היצר הרע של "חֲרַפַּת נְבִל", הם אלה שהרימו את קרנו וזקפו את קומתו של העם היהודי, וזו הסיבה שבזכותה נעשו לאבותינו ניסים כה מופלאים. בזכות "וְאִתֶּם הַדְּבָקִים בְּה' אֱלֹהֵיכֶם" - אתם, הנאמנים לה', "חַיִּים כְּלַכֶּם הַיּוֹם" - אתם תמשיכו לחיות לנצח נצחים.

שבת שלום ומבורך וחנוכה שמח!

בואו נהיה מעשיים

מאירים את אורו של עם ישראל בעולם

אשת פוטיפר השמיצה את יוסף הצדיק, וזוהי דרכו של היצר הרע לאורך הדורות - לבזות ולחרף את עם ישראל, "היפה בנשים". כח הַרְשָׁע מחשיך את העולם עם השקר הגדול של ביזויו של כח הטוב, ושמונת ימי החנוכה הם הזדמנות לתקן את המעוות. בכל אחד מימי החנוכה, נעשה בלי נדר מאמץ לנתק את עצמנו משקרי ה"חרפת נבל", על ידי דיבור בשבחם של עם ה'. נקדיש דקה או שתיים להתבונן בגדולתו של עם ישראל, ונחלוק את מחשבותינו עם אחד מבני משפחתנו.